

PODSUMOWANIE REALIZACJI PROJEKTU POIS.02.04.00-00-0143/16 „POWRÓT RYSIA DO PÓŁNOCNO-ZACHODNIEJ POLSKI”

stan na 30 czerwca 2021 r.

I. WSTĘP

Projekt przygotowany i realizowany przez Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze we współpracy z podmiotami upoważnionymi do ponoszenia wydatków, Instytutem Biologii Ssaków PAN w Białowieży oraz Ośrodkiem Kultury w Mirosławcu, uzyskał dofinansowanie w ramach konkursu 2.4. Ochrona in situ lub ex situ zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych, a. Działania o charakterze dobrych praktyk, związane z ochroną zagrożonych gatunków, oś priorytetowa II Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

Czas realizacji projektu 01-04-2017 r. – 31-12-2022 r.

Projekt zakłada przywrócenie rysia w obszarze dawnego bytowania w północno – zachodniej Polsce oraz zapewnienie odpowiednich warunków dla rozwoju populacji na drodze odtworzenia rozmnażającej się populacji rysia nizinnego.

Pierwotnie zakładanym efektem projektu było wypuszczenie na wolność do środowiska naturalnego co najmniej 20 rysii. W trakcie realizacji projektu liczba rysii wypuszczanych na wolność została podniesiona i osiągnięto do zakończenia projektu wartość około 70 osobników.

Projekt przewiduje pozyskanie rysii do introdukcji z dwóch głównych źródeł:

- sprowadzanie osobników odpowiednich genetycznie z innych ośrodków hodowli i w razie możliwości odławianych dzikich osobników.
- z własnej hodowli rysii w Dzikiej Zagrodzie w Jabłonowie, opartej na dobranych genetycznie parach rodzicielskich,

Warunki reintrodukcji zostały określone w decyzjach Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska:

1. DZP-WG.6401.08.10.2017.JR,bp z dnia 19-09-2017 r.;
2. DZP-WG.6401.08.20.2019.bp z dnia 11-05-2019 r.;
3. DZP-WG.6401.08.46.2019.Tł z dnia 12-02-2020 r.;
4. DZP-WG.6401.119.2021.AG z dnia 07-06-2021 r.

Decyzje te są sformułowane w sposób bardzo praktyczny i umożliwiają prowadzenie w projekcie szerokiego zakresu działań, co przekłada się na efekty.

Najważniejsze wymogi decyzji:

1. Użycie do reintrodukcji wyłącznie osobników pod względem zróżnicowania genetycznego nie odbiegających istotnie od rysii występujących w stanie dzikim w obrębie populacji bałtyckiej, przebadanie genetyczne każdego uwalnianego osobnika.
2. Uwalnianie rysii w miejscach o największym prawdopodobieństwie przetrwania młodych osobników, to jest w miejscach wskazanych w analizie przydatności siedlisk jako optymalne dla gatunku.

II. UWARUNKOWANIA REALIZACJI PROJEKTU

W ramach projektu do hodowli, przetrzymywania, kwarantanny i adaptacji rysii użytkowane są zagrody:

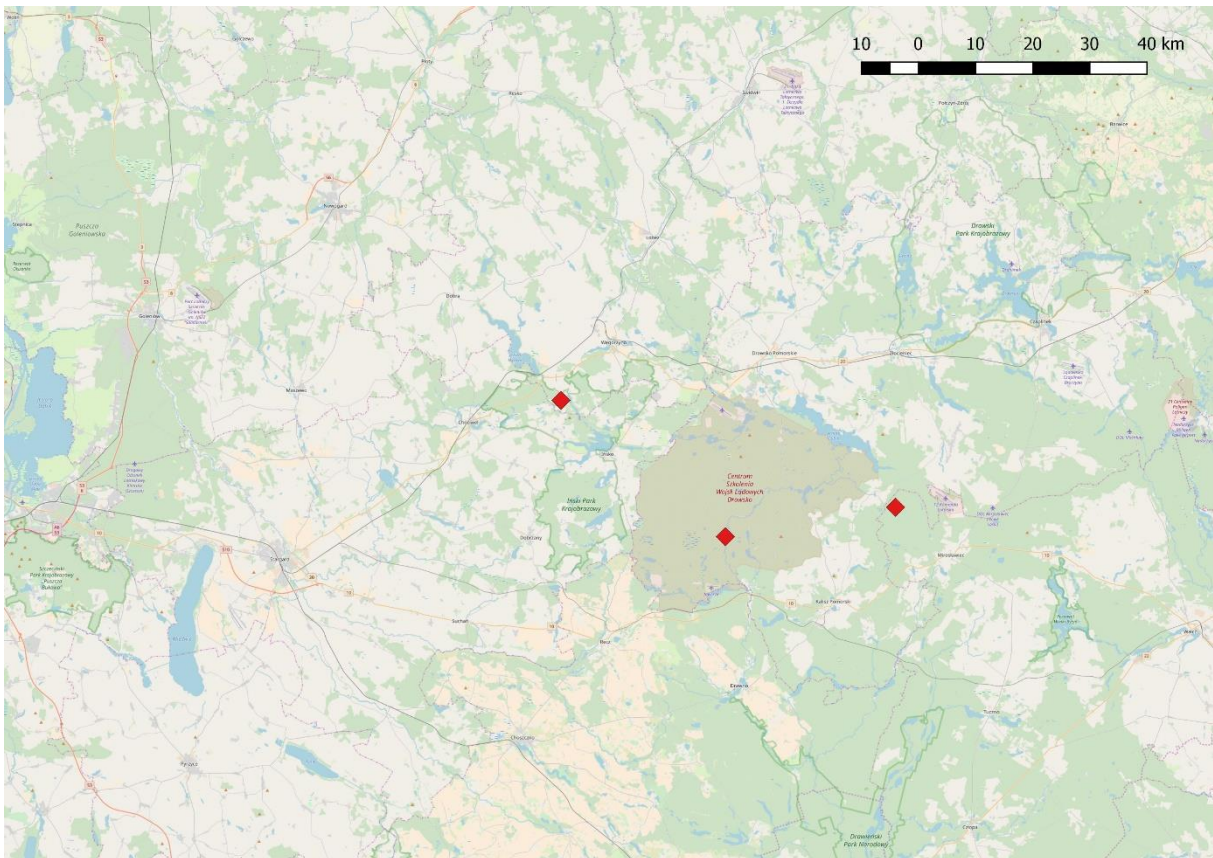
- cztery zagrody dla par założycielskich w Dzikiej Zagrodzie w Jabłonowie o powierzchniach 0,15-0,20 ha,
- cztery zagrody adaptacyjne w Dłusku o sumarycznej powierzchni 2 ha położone wewnątrz 30 ha ogrodzenia, przylegającego do kolejnej tym razem półotwartej zagrody o powierzchni 60 ha. Ogrodzenia zewnętrzne uniemożliwiają dostęp ludzi z zewnątrz.
- 2 dodatkowe zagrody adaptacyjne w Dłusku zbudowane w 2019 i 2020 r. o pow. 0,5 i 0,8 ha położone wewnątrz półotwartej zagrody o powierzchni 60 ha, zbudowane z dotacji Fundacji WWF Polska

W 2017 r. w ramach projektu POIS.02.04.00-0143/16 została wykonana przez zespół wyłoniony w postępowaniu przeprowadzonym przez IBS PAN Białowieża „Analiza przydatności środowiska dla reintrodukcji rysia w północno-zachodniej Polsce oraz prognoza funkcjonowania populacji.” Opracowanie wskazało 2 leśne lokalizacje miejsc (zagród wypuszczeniowych) uwalniania rysia oraz dopuściło reintrodukując w miejscu lokalizacji zagród adaptacyjnych w Dłusku w gminie Węgorzyno na Pojezierzu Ińskim.

Uwalnianie rysia do środowiska naturalnego następuje w tych trzech lokalizacjach, pokazanych na mapie nr 1:

- zagroda wypuszczeniowa w Nadleśnictwie Mirosławiec (1)
- zagroda wypuszczeniowa w Nadleśnictwie Drawsko (2)
- zagrody adaptacyjne w Dłusku (3)

Mapa nr 1 Miejsca wypuszczania rysia (od lewej zagrody adaptacyjne Dłusko, Pojezierze Ińskie; zagroda wypuszczeniowa Nadleśnictwo Drawsko, zagroda wypuszczeniowa Nadleśnictwo Mirosławiec)

Rysie po kwarantannie i aklimatyzacji, w trakcie której są dokładnie obserwowane za pomocą fotopułapek, kamer video i obserwacji bezpośrednich podczas karmienia, kwalifikowane są do kolejnych działań. Okres adaptacji jest zróżnicowany, dostosowany do zachowań każdego zwierzęcia. Mamy do czynienia z rysiami, które wymagają jedynie krótkiego 1-2 tygodniowego treningu przed wypuszczeniem, inne wymagają pracy i dłuższego przebywania w semi-naturalnym środowisku zagród adaptacyjnych. Instynkt łowiecki kotowatych jest bardzo silny, głównym zachowaniem, które staramy się wpoić zwierzętom podczas pobytu w zagrodach adaptacyjnych jest unikanie ludzi i obawa przed człowiekiem.

W czasie całego okresu treningu rysie karmione są wyłącznie mięsem swoich naturalnych ofiar.

Rysie zakwalifikowane do wypuszczenia na wolność w Dłusku są wypuszczane do zewnętrznych zagród, gdzie są na początku dokarmiane; potem dokarmianie jest ograniczane i rysie po czasie 1-4 tygodni opuszczają zagrody. Na wolności pierwsza pozyskana ofiara pojawia się zwykle w ciągu 3-6 dni.

Rysie przeznaczone do uwolnienia w Nadleśnictwie Mirosławiec lub Drawsko są transportowane do zagród wypuszczeniowych. Przez kilka dni dokarmiane są w zamkniętych zagrodach, po czym zagrody są otwierane. Dokarmianie jest kontynuowane do czasu pobierania pokarmu (co jest sprawdzane za pomocą fotopułapek). Zwierzęta zaczynają samodzielne polowanie w pierwszym tygodniu po opuszczeniu zagród.

Wszystkie do tej pory uwolnione rysie noszą obroże telemetryczne GPS/GPRS/VHF. Urządzenia ważą po 280 g. Moduł GPS pracuje maksymalnie do 1,5 roku natomiast nadajnik VHF może pracować około 4 lat.

Analiza danych telemetrycznych pozwala z dużym prawdopodobieństwem określać miejsca skutecznego upolowania ofiary. W pierwszym okresie po wypuszczeniu sprawdzane są wszystkie miejsca pozyskania ofiar, aby określić stopień samodzielności wypuszczanych zwierząt. W kolejnych miesiącach kontrolujemy zwierzęta na podstawie danych telemetrycznych wybiórczo w terenie, zwłaszcza w sytuacjach gdy zachowanie zwierząt naszym zdaniem odbiega od oczekiwanego standardu.

Rysie spokrewnione staramy się wypuszczać w różnych lokalizacjach.

I. WYPUSZCZANIE RYSI NA WOLNOŚĆ

Do 30 czerwca 2021 roku zostało sprowadzonych do projektu **66 rysi (26 samic, 39 samców)**, a w hodowli własnej ZTP urodziły się **2 rysie**.

Na wolność zostało wypuszczonych **61 rysi (26 samic, 35 samców)**, w tym **59 dorosłych osobników sprowadzonych do projektu i 2 kotki urodzone w zagrodach adaptacyjnych projektu**.

W zagrodach przebywa **7 rysi**, które nie kwalifikują się do wypuszczenia na wolność. Jeden osobnik jest leczony w ośrodku rehabilitacji.

Na wolności (stan na 30-06-2021 r.) na pewno żyje **39** (20 samic, 19 samców) z uwolnionych rysi.

III. ROZMNAŻANIE NA WOLNOŚCI

Pierwszy przypadek rozmnażania rysi uwolnionych w projekcie na wolności miał miejsce już w pierwszym roku wypuszczania zwierząt (2019). Rodzicami zostali samica Cleo i samiec Rudy.

W roku 2020 do rozrodu na wolności przystąpiły na pewno 3 samice (Cleo, Nelly, Różia) oraz prawdopodobnie Gretta.

Obecnie żyją:

- **2 osobniki urodzone w 2019 przez Cleo** (pierwsze osobniki urodzone na wolności w projekcie)
- **3 osobniki urodzone w 2020 r. przez Rózię** (potomstwo Cleo [1 osobnik] i Nelly [2 osobniki] urodzone w 2020 r. nie żyją, ponieważ zginęły ich matki).

W 2021 r. do rozrodu przystąpiło na pewno **6 samic (Hyża urodziła 4 kocięta, Mniszka – 2, Różia – 2, Szelma – 3, Azjatka – 3, Luna - 3). Sumarycznie przyszło na świat i zostało wprowadzone z gniazd przez matki 17 kociąt.**

Pozostałe płodne samice (Gretta, Kenkava, Cicha) prawdopodobnie przystąpiły do rozrodu, nie ustalono jednak liczby urodzonych kociąt.

IV. ŚMIERTELNOŚĆ,

Z grupy 61 uwolnionych zwierząt 15 osobników na pewno nie żyje (5 samic, 10 samców):

- 4 rysie (2 samce, 2 samice) zginęły w wypadkach komunikacyjnych (2 samochodowe, 2 kolejowe);
- 8 rysi (2 samice, 6 samców) nie żyje w wyniku procesów chorobowych, głównie świerzbowca;
- 2 rysie (1 samiec, 1 samica) zostały znalezione martwe, przyczyny śmierci nie udało się ustalić, ale wykluczono postrzały lub wypadki komunikacyjne;
- 1 ryś (samiec) po dalekiej wędrówce został znaleziony w pobliżu granicy z Białorusią koło miejscowości Włodawa w stanie uniemożliwiającym jednoznaczne stwierdzenie przyczyny śmierci, nie wykluczono postrzału.

O kolejnych 6 osobnikach nie posiadamy wiarygodnych informacji:

- 1 samica – została znaleziona obroża z przeciętym pasem;
- 5 samców – obroże przestały przysyłać dane, brak obserwacji bezpośrednich.

Najistotniejszymi stratami z punktu widzenia przyszłości populacji jest śmierć samicy wraz z potomstwem.

Kotka Nelly padła w listopadzie 2020 r. zapewne w wyniku kociej infekcji wirusowej, a o jej 2 młodych nie ma żadnych informacji. Kilkumiesięczne rysie pozbawione matki nie mają szans na przeżycie, jest prawdopodobne, że padły w wyniku tej samej infekcji, która spowodowała śmierć ich matki.

Kotka Cleo została odłowiona na początku lutego 2021 r. ciężko zarażona świerzbem i była leczona w ośrodku rehabilitacji w Stobnicy. Kotka ta miała 11 lat, nie udało się jej uratować, zmarła 11-03-2021 r.. Jej kociak, jak wykazała analiza zdjęć, również był zarażony świerzbem i prawdopodobnie nie żyje.

V. TERYTORIA

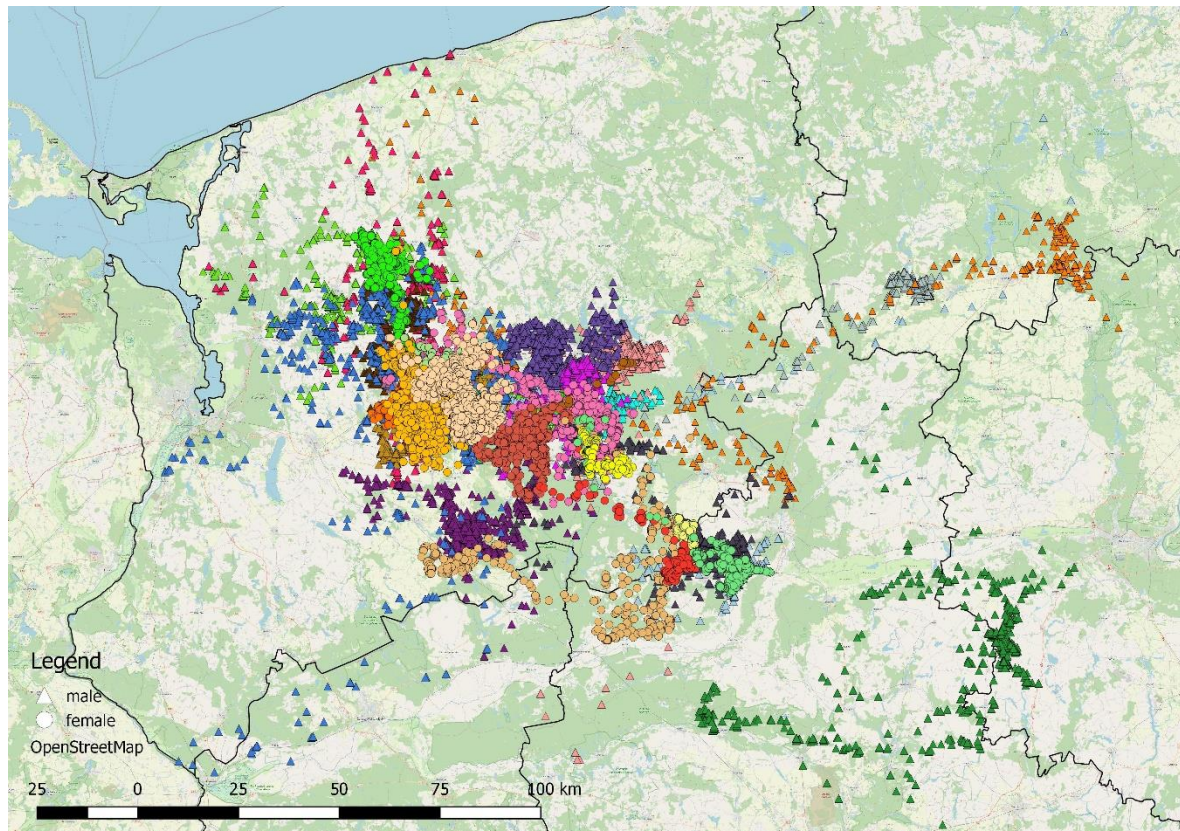
Dojrzałe płciowo samice utworzyły w centralnej części projektu stosunkowo zwarty obszar zajętych areałów, który będzie mógł się stać w przyszłości centrum odtworzonej populacji. Arealy samic przystępujących do rozrodu mają zróżnicowaną wielkość. Najmniejszy (12000 ha) zajęła kotka Luna w dolinie Noteci, gdzie występują największe w regionie liczebności sarny. Rewiry do 20000 ha zajmują kotki w krajobrazie rolniczo – leśnym, np. na Pojezierzu Ińskim, rewiry największe (30000 - 50000 ha) występują na terenach o najwyższej lesistości (i najmniejszej dostępności ofiar).

Areały osiadłych samców są większe, (50000 – 1000000 ha) także wśród samców dominują dalekie wędrówki. Na mapie nr 1 przedstawiono dane telemetryczne wszystkich żyjących obecnie rysi.

Na mapie nr 2 pokazane zostały rewiry kotek w 2021 r. opracowane metodą MCP na podstawie danych telemetrycznych pozyskanych w okresie 01-01-2021 – 30-06-2021.

Mapa nr 3 pokazuje najdłuższe wędrówki rysy odnotowane w okresie całego projektu. Należy zauważyć, że wraz z liczbą dojrzałych płciowo samic w terenie maleje wyraźnie liczba samców opuszczających rejon projektu w wyniku podjęcia dalekich wędrówek.

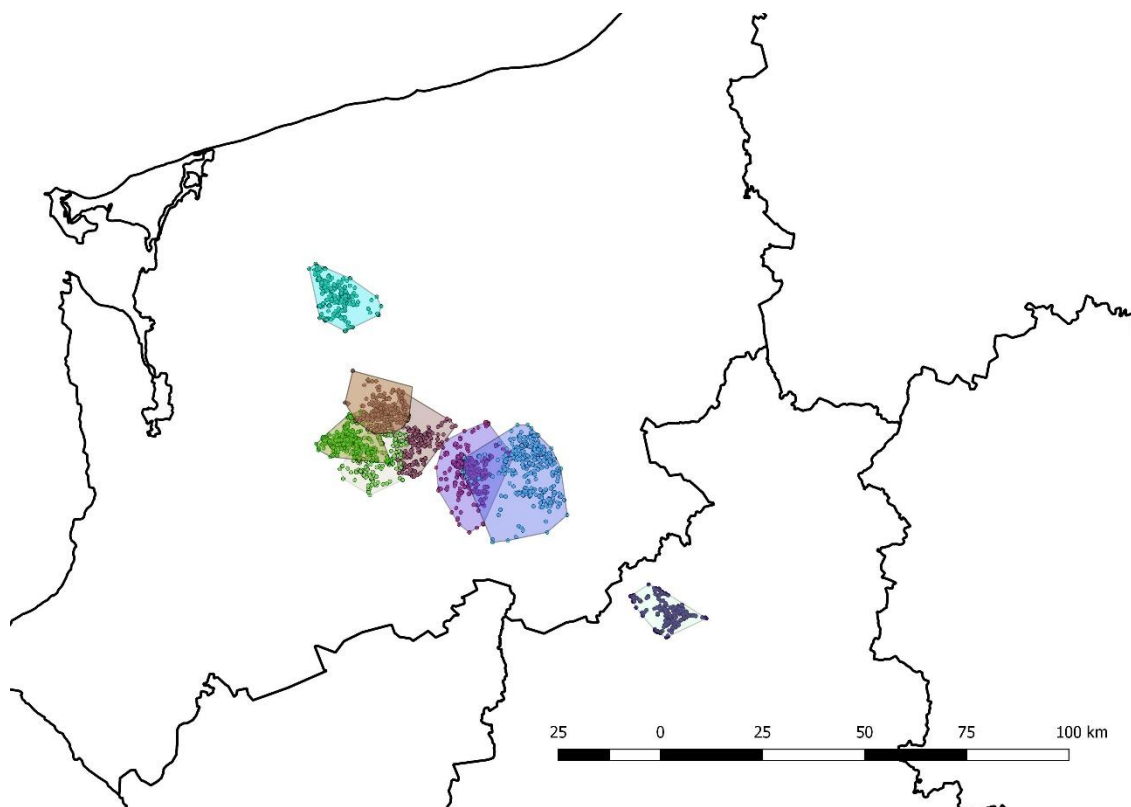
Mapa nr 1 Zasięg występowania reintrodukowanych (żyjących) rysi na koniec czerwca 2021 r.

Na mapie przedstawione zostały punkty telemetryczne z obroży telemetrycznych osobników żywych, tak aby zobrazować zajęte i aktualnie użytkowane terytoria.

Dojrzałe płciowo samice pozostają w rejonie wypuszczenia. Mapa nr 1 pokazuje aktualnie żyjące samice. Mapa nie uwzględnia kotki Miry, która wywędrowała do Niemiec i żyje na terenie Turynгии (polska obroża już nie funkcjonuje, rysica nosi obecnie obrozę niemiecką). Na mapie nie uwzględniono również nieżyjącej samicy Nelly, której rewir został przejęty przez samicę Lunę.

Mapa nr 2 Rewiry samic w okresie 01-01-2021 – 30-06-2021

Mapa nr 3 Wędrowki rysi

Rysie wędrujące:

Pako IV 2019 – V 2020

Łopuch VI 2019 – II 2020 +

Cezar XI 2019 – X 2020

Mira VIII 2019 – II 2021

Zygmuś III 2020 – V 2021

Rumcajs VII 2020 – III 2021

